

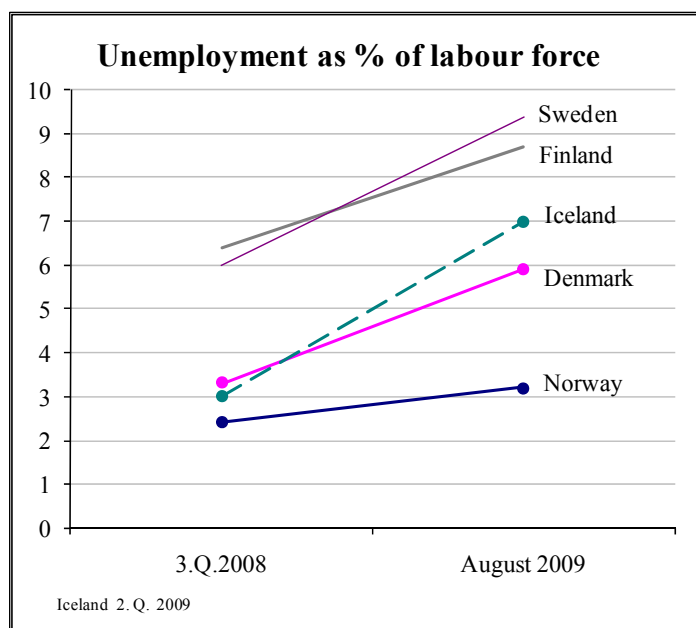

Департамент за икономически и социални дейности
НОРВЕЖКА КОНФЕДЕРАЦИЯ НА СИНДИКАТИТЕ

Samfunnsnotat nr 11/09

КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА СИТУАЦИЯТА В СКАНДИНАВСКИТЕ СТРАНИ

1. Работни места и безработица по време на финансовата криза
2. Растеж и икономическа структура
3. Икономическа политика
 - 3.1 Развитие на лихвената политика
 - 3.2 Бюджетни мерки (фискална политика)
4. Добър баланс като отправна точка
5. Най-големите и най-малките

Ноември 2009

Проект с финансовата подкрепа на Правителството на Норвегия чрез Норвежката програма за сътрудничество за икономически растеж и устойчиво развитие в България

1. Работни места и безработица

Нарастването на безработицата е най-главният индикатор на проблемите, които международната финансова криза причини. Цифрите показват колко хора търсят безуспешно работа на базата на методи, които са добре сравними между отделните страни. Последните данни на ОИСР в следващата таблица показват, че скандинавските страни са започнали от различни нива на безработица и че тя е нараснала различно в различните държави.

Безработицата като % от работната сила

	3. тримесечие 2008	август 2009	Промени по време на периода
Норвегия	2.4	3.2	0.8
Дания	3.3	5.9	2.6
Швеция	6.0	9.4	3.4
Финландия	6.4	8.7	2.3
Исландия	3.0	7.0	4.0
<i>ЕС (27)</i>	<i>7.0</i>	<i>9.1</i>	<i>2.1</i>

В началото на кризата всички скандинавски страни имаха по нисък процент безработица от общия процент за ЕС, но увеличаването му е по-голямо от средното за ЕС в Дания, Швеция и особено в Исландия.

Най-често срещаното обяснение е намаляването на броя работни места, изразено тук чрез броя на заетите. Виждаме, че намаляването на заетостта е най-високо за Исландия, но трябва да отчетем и факта, че няма автоматична зависимост между растежа на работните места и нарастването на процента на безработица. Измерената безработица не нараства толкова колкото спада заетостта. За Дания разликата не е толкова голяма, но особено за Исландия загубата на работни места е много по-голяма отколкото измереното нарастване на безработицата. Причината за това е, че хората се въздържат от търсене на работа при влошена ситуация на пазара на труда.

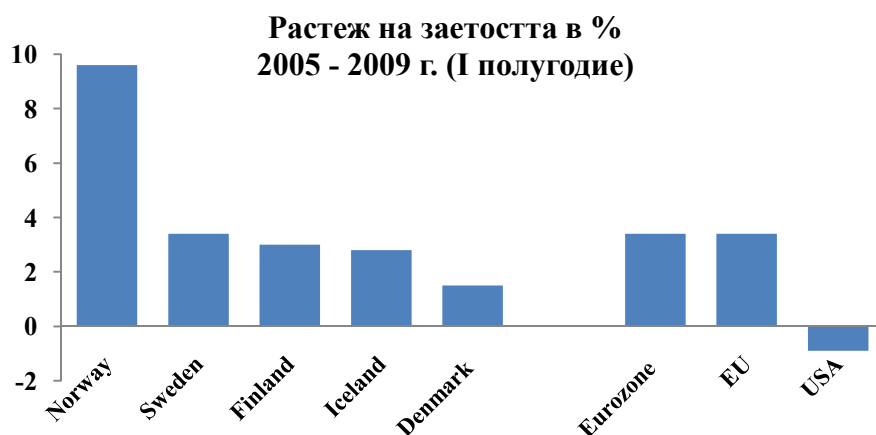
Насти

	% промяна, 3 тримесечие 2008 – 3 тримесечие 2009
Норвегия	-1.5
Дания ¹⁾	-2.8
Швеция	-2.7
Финландия	-3.5
Исландия	-6.7

¹⁾ Дания: 3 тримесечие 2008 – 2 тримесечие 2009

Източник: Изследване на работната сила от централното статистическо бюро

Различия в икономически растеж са били наблюдавани и преди икономическата криза. Това се отразява в различния растеж на заетостта и в отправната точка, която е есента на 2008 г. Следващите цифри илюстрират, че периодът е бил сравнително благоприятен от международна гледна точка, въпреки че Норвегия отчита най-големия растеж на заетостта.

Източник: Eurostat, ОИСП за САЩ

Всички страни вече отчитат спад в заетостта в сектори строителство и производство в различна степен.

Заетост: процентна промяна, 2 тримесечие 2008 – 2 тримесечие 2009

	Производство	Строителство
Норвегия	-4.0	-4.0
Дания	-9.2	-10.5
Швеция	-9.5	-0.4
Финландия	-8.4	-7.5

Източник: Централни статистически бюра

2. Растеж и икономическа структура

Развитието на производството се определя от комбинацията на провежданата икономическа политика и икономическата структура на страната. Развитието на заетостта е пряко свързано с темпа на икономически растеж. Виждаме по-долу, че сравнително добрият процент на растеж в повечето държави за предишния тригодишен период е заменен от значителен спад през 2009 г. Развитието през тази година ще бъде отчетено като уникално слабо в исторически контекст. Обикновено отнема десетилетия регистрирането на цялостен спад в производството.

Икономическо развитие: степента на растеж на БВП

	Проекция за 2009	Средно годишно 2005-08
Норвегия	-1.4	4.6
Дания	-4.0	1.6
Швеция	-5.5	2.5
Финландия	-4.7	3.2
Исландия	-7.0	4.4
<i>Еврозоната (ЕС16)</i>	<i>-4.8</i>	<i>2.0</i>

Източник: ОИСП Икономически преглед № 85, юни 2009 г.

Цялостният спад в производството в повечето страни е толкова висок колкото в ЕС като цяло, единствено Норвегия е изключение. Във всички скандинавски страни производството е в пряка зависимост от износа и следователно е повлияно от международната рецесия. Производството в Норвегия се поддържа от постоянни големи доставки в сектор течни горива, където нивото на инвестиции е все още високо.

Индустриално производство – производство, промяна в проценти

ян.-авг. 08 /ян.-авг. 09

Норвегия	-7.5
Дания	-16.3
Швеция	-21.6
Финландия	-25.7

Източник: Eurostat

Финландия и Швеция се характеризират с по-голям производствен сектор в сравнение с другите страни с дял на БВП от 20% и повече. Като резултат ефектът от общата безработица може да бъде по-голям тук. Но, както е показано в следващата глава, икономическата политика също играе важна роля.

Дял на производството в БВП (%)

	Latest figure	Sources:
Норвегия	13.8	2008 <i>НСИ Норвегия</i>
Дания	15.0	2007 <i>НСИ Финландия</i>
Швеция	20.0	2007 <i>НСИ Финландия</i>
Финландия	23.6	2007 <i>НСИ Финландия</i>
Исландия	11.4	2006 <i>НСИ Финландия</i>
<i>Средно скандинавски страни¹⁾</i>	18.2	
<i>ЕС (27)</i>	17.1	2006 <i>НСИ Финландия</i>
<i>ЕС(15)</i>	16.8	2006 <i>НСИ Финландия</i>

3. Икономическа политика

Както беше споменато в предишната глава развитието ще зависи от икономическата структура, както и от типа мерки от областта на икономическата политика, наложени от правителството. В повечето държави последствията от финансовата криза се преодоляват от комбинация от монетарни и фискални механизми.

В допълнение към монетарните мерки, финансовите пазари са повлияни от дейностите на правителството, насочени към банковия сектор. И тук, актуалните политически мерки са много различни за отделните държави.

3.1 Развитие на лихвената политика

Когато става въпрос за монетарна политика промените в лихвените проценти са важна мярка за преодоляване на стагнацията на икономическите дейности. Лихвените проценти на Централните банки бяха намалени, за да се стимулира потреблението и да се повишат инвестиционните възможности за предприятията. Следващата таблица показва тенденциите в отделните страни.

Промяна на лихвения процент (Лихвеният процент при депозитите на Централните банки, %)

	Норвегия	Швеция	Финландия (и Дания)*	Исландия
Най-високо ниво през 2008 г.	4.50	4.50	3.25	6.00
Ниво през ноември 2009 г.	1.50	0.25	1.00	12.00

* Почти същите стойности с някои допълнителни премии за риск.

Ефектът от промяната в лихвените проценти ще е различен в зависимост от степента на задлъжняване на предприятията и домакинствата, а също и от степента на договорите – дългосрочни или краткосрочни. Норвегия е страна, която има множество краткосрочно регулирани лихвени проценти за предприятията и домакинствата, където монетарната политика оказва сравнително силно въздействие върху общото търсене.

Общият ефект от монетарната политика се определя и от промените в обменните курсове. В този аспект, стойностите на датската крона спрямо еврото повлия негативно върху датските и финландски индустрии.

3.2 Бюджетни мерки (фискална политика)

Държавата може да стимулира вътрешното търсене и дейности чрез приемането на по-експанзивни бюджети, с други думи чрез разширяване на баланса между доходи и разходи. Това се постига или чрез намаляване на доходите (обикновено данъци) и/или увеличаване на разходите. Значението на подобни мерки, дали ефект през 2009 г. е отразено в следващата таблица.

Очаквани стимули за търсене на фискалната политика (изчислени като % of БВП)

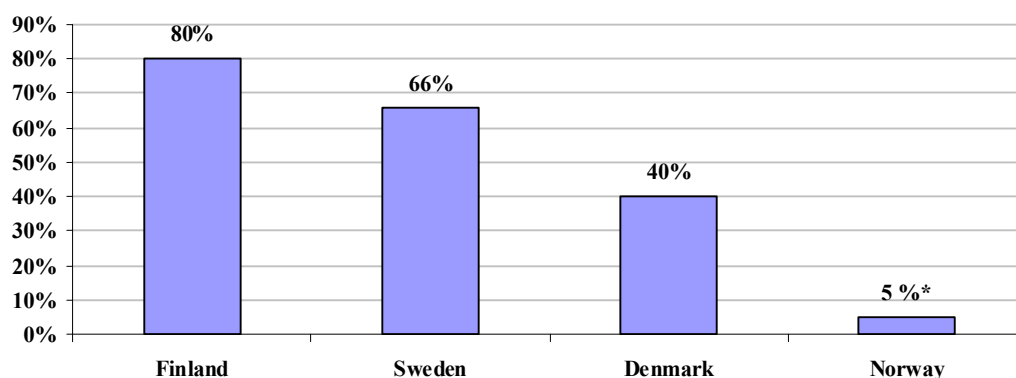
Евро зона	1.1
ЕС-27	1.5
Дания	1.8
Финландия	2.0
Швеция	2.2
Норвегия	3.0

Източник: Променен национален бюджет, май 2009 г., Министерство на финансите

Както виждаме тук, бюджетните мерки (с изключение на автоматичните промени в приходите от данъци и осигуровките при безработица) в скандинавските страни са над средните за ЕС. Не само степента на бюджетните промени оказва въздействие, но и тяхното комбиниране. Като основно правило обществените разходи ще имат по-голям ефект от орязването на данъците, тъй като привнесения дял от допълнителната покупателност е нисък. Следователно един милиард в променения бюджетен баланс ще окаже огромен ефект върху заетостта. В личното потребление вносните стоки обикновено заемат голям дял, така че ще има известен ефект и върху заетостта извън конкретната държава.

По този начин въвеждането на фискални стимули, където основните алтернативи са намаляване на данъците или увеличаване на разходите е от голямо значение. Цифрите от европейските проучвания показват явни различия в този аспект.

**Делът на данъчните отстъпки в пакетите от фискални стимули
за 2009 г. и 2010 г.**

Източник: "Спектър на утехата? Оценка на пакетите от фискални стимули от страните-членки на ЕС в отговор на икономическата криза" Andrew Watt, Работен документ май, 2009 г., Европейски синдикален институт.

Сред скандинавските страни Норвегия има не само най-разбираемите бюджетни промени, но и най-малък процент данъчни намаления. Това обяснява защо Норвегия е поддържала растеж на работните места в обществения сектор и като следствие от това се регистрира по-слабо увеличаване на безработицата.

Заетост: процентна промяна, 2 тримесечие 2008 г.– 2 тримесечие 2009 г.

Обществен сектор	
Норвегия	2.5
Дания	2.3
Швеция	-1.9

Източник: Национални статистически бюра.

4. Добър баланс като отправна точка

Има тенденция да се обяснява благоприятното развитие на Норвегия в периода на финансовата криза с големите ѝ петролни залежи. Очевидно е, че доходите от петрола дават на страната добра отправна точка. Но това не бива да се използва като единствено обяснение на разликите в различните пакети за фискални стимули в скандинавските страни.

Всичките четири "големи" скандинавски страни се характеризират със значителна икономическа стабилност в сравнение с останалата част от Европа. Това се дължи на няколко години, характеризиращи се със солидни излишъци във фискалния баланс. Това обяснява благоприятното положение на страната по отношение на дълговете ѝ и финансовата ѝ стабилност.

Фискален баланс: общият финансов излишък (+) или дефицит (-) като процент от БВП

	Очакване за 2009 г.	Среден годишен 2005-08
Норвегия	8.6	17.5
Дания	-2.4	4.5
Швеция	-3.3	2.7
Финландия	-1.5	4.0
Исландия	-10.7	0.6

<u>Средно за скандинавските страни *)</u>	0.4	7.3
---	-----	-----

<u>Еврозона (ЕС16)</u>	-5.6	-1.6
------------------------	------	------

Източник: ОИСР Икономически преглед №85. * Измерен БВП

Положението по отношение на външните дългове може да се окаже още едно ограничение за икономически маневри на дадена държава. И тук, скандинавските страни се характеризират с по-голяма стабилност в сравнение с Европа и САЩ.

След няколкогодишни излишъци в бюджета сега се наблюдава намаляване на общия външен дълг на страната.

Баланса като процент от БВП

	Очаквани стойности 2009	Годишно средно 2005-08
Норвегия	18.2	16.9
Дания	1.5	2.5
Швеция	7.4	8.1
Финландия	0.4	3.4
Исландия	-3.0	-22.7

<u>Средно за скандинавските страни *)</u>	7.8	8.2
---	-----	-----

<u>Еврозона (ЕС16)</u>	-1.1	0.3
------------------------	------	-----

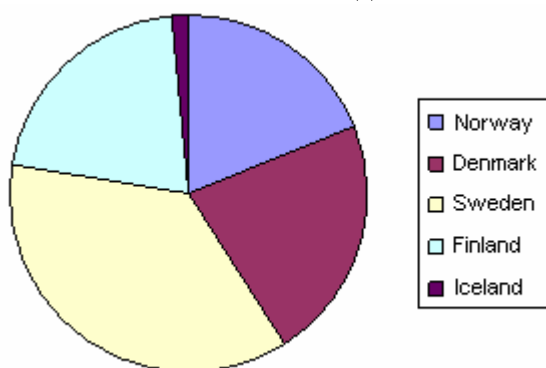
Източник: ОИСР Икономически преглед №85. * Измерен БВП

5. Най-големите и най-малките

Когато разглеждаме скандинавските страни като икономическа цялост е необходимо да определим каква част от цялото представлява конкретната страна. Има няколко начина това да бъде измерено. Можем да използваме различни скали за да определим средна стойност.

Един от начините е да използваме броя на населението във всяка страна. В този случай получаваме следното разпределение (за последното тримесечие според Eurostat и националните статистически бюра):

Дял на населението в скандинавските страни

Виждаме, че Швеция заема почти една трета и е два пъти по-голяма от останалите страни, с изключение на Исландия, която представлява малко повече от един процент от общото население на петте държави.

Ако разгледаме размера на пазара на труда ще видим подобно разпределение. С други думи, разпределението е подобно, ако броим наетите във всяка страна и ги добавим. Ние също ще получим приблизително същата картина и ако разгледаме размера на производството. И тук ще има някои различия, в зависимост от това дали включваме норвежкото петролно производство. Ако се включи норвежкият дял, ще се промени от 21 процента на 27 за сметка на останалите страни.

Причините за изключване на петрола са:

- Цената му варира значително и като цяло намалява във времето
- В краткосрочен аспект заетостта и други сфери на икономиката не са директно повлияни от промените в цената на производството на петрол.

Следващата таблица обобщава различните методи за измерване на тези страни.

Дялове във всички скандинавски страни, 2008 г.

	Население	Заетост	БВП	
			Изкл. на норвежкия петролно производство	Вкл. норвежкото петролно производство
Норвегия	19.0	20.3	21.2	27.2
Дания	21.8	22.4	21.1	19.5
Швеция	36.7	36.1	36.4	33.6
Финландия	21.1	19.8	20.0	18.5
Исландия	1.3	1.3	1.2	1.1
Скандинавските страни	100	100	100	100

Статистическо допълнение:

Заетост по индустрия/сектор

1. Дания

Източник: НСИ, Дания

Растеж на заетостта: промяна в проценти в сравнение с предишните години

	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1 тр.08-1тр.09	2тр.08-2тр.09
Всички	1.0	2.0	2.7	0.9	1.6	-1.9	-2.6
Производство	-2.3	-0.1	1.7	1.6	0.2	-6.5	-9.2
Строителство	7.1	5.9	5.0	-1.2	4.2	-9.0	-10.5
Обществен сектор	0.3	0.2	-0.4	-0.4	-0.1	1.4	2.3

Процентен дял от общата заетост

	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1 тр. 2009	2 тр. 2009
Производство	14.1	13.8	13.7	13.8	13.8	13.3	12.9
Строителство	6.3	6.5	6.6	6.5	6.5	6.1	6.0
Обществен сектор	30.5	29.9	29.0	28.7	29.5	29.8	30.1

2. Норвегия

Източник: НСИ, Норвегия

Растеж на заетостта: промяна в проценти в сравнение с предишните години							
	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1 тр.08- 1тр.09	2тр.08- 2тр.09
Всички	1.2	3.6	4.1	3.1	3.0	0.6	-0.1
Производство	0.1	5.0	5.0	2.5	3.1	-2.3	-4.0
Строителство	4.8	8.3	10.0	2.1	6.3	-2.8	-4.0
Обществен сектор	0.2	2.4	2.3	2.4	1.8	2.4	2.5

Процентен дял от общата заетост							
	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1.Q. 2009	2.Q. 2009
Производство	11.2	11.4	11.5	11.4	11.4	11.1	11.0
Строителство	6.6	6.9	7.3	7.2	7.0	7.0	7.0
Обществен сектор	30.0	29.6	29.1	28.9	29.4	29.5	29.5

3. Швеция

Източник: НСИ, Швеция

Растеж на заетостта: промяна в проценти в сравнение с предишните години							
	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1 тр.08- 1тр.09	2тр.08- 2тр.09
Всички	0.3	1.7	2.2	0.9	1.3	-1.2	-2.2
Производство	-1.1	-0.8	0.5	-0.5	-0.5	-5.2	-9.5
Строителство	3.2	6.5	5.7	5.2	5.1	-1.8	-0.4
Обществен сектор	-0.3	1.1	0.0	-1.7	-0.2	-2.0	-1.9

Процентен дял от общата заетост							
	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1 тр.08- 1тр.09	2тр.08- 2тр.09
Производство	16.5	16.1	15.8	15.6	16.0	15.3	14.8
Строителство	5.5	5.8	6.0	6.2	5.9	5.7	6.8
Обществен сектор	30.7	30.5	29.9	29.1	30.1	29.7	29.5

4. Финландия

Източник: НСИ, Финландия

Растеж на заетостта: промяна в проценти в сравнение с предишните години							
	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1.тр.08- 1.тр.09	2.тр.08- 2.тр.09
Всички	1.3	1.8	2.2	1.6	1.7	-0.1	-1.5
Производство	0.2	0.8	0.5	-0.9	0.2	-5.2	-8.4
Строителство	4.6	4.1	7.3	3.9	5.0	-1.4	-7.5
Обществен сектор	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA

Процентен дял от общата заетост							
	2005	2006	2007	2008	Средно 2005-2008	1тр. 2009	2тр. 2009
Производство	18.0	17.9	17.6	17.2	17.7	16.6	16.3
Строителство	6.6	6.9	7.0	7.4	7.0	7.0	7.3
Обществен сектор	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA

Външна търговия

Норвегия	2008	<i>източник: НСИ, Норвегия</i>		
<i>Милиарди Норвежки крони</i>		Внос	Износ	Общо външна търговия
Дания		34.2	31.6	65.9
Швеция		70.9	59.9	130.8
Финландия		16.8	13.5	30.3
Исландия		1.3	3.3	4.6
<i>Скандинавски страни общо</i>		123.2	108.3	231.5
<i>Външна търговия</i>		497.4	957.8	1455.2
<i>Скандинавски дял (%)</i>		24.8	11.3	15.9

Дания	2008	<i>източник: НСИ, Дания</i>		
<i>Милиарди Датски крони</i>		Внос	Износ	Общо външна търговия
Финландия		12.4	13.9	26.2
Исландия		0.9	2.5	3.5
Норвегия		26.4	34.4	60.8
Швеция		77.9	82.7	160.6
<i>Скандинавски страни общо</i>		117.7	133.4	251.1
<i>Външна търговия</i>		556.7	584.6	1141.3
<i>Скандинавски дял (%)</i>		21.1	22.8	22.0

Швеция	2008	<i>източник: НСИ, Швеция</i>		
<i>Милиарди Шведски крони</i>		Внос	Износ	Общо външна търговия
Финландия		62.4	75.8	138.2
Исландия		0.3	4.0	4.3
Норвегия		97.2	113.5	210.6
Дания		102.7	88.3	191.0
<i>Скандинавски страни общо</i>		262.5	281.6	544.1
<i>Външна търговия</i>		1088.8	1194.6	2283.4
<i>Скандинавски дял (%)</i>		24.1	23.6	23.8

Финландия	2008	<i>източник: НСИ, Финландия</i>		
<i>Милиарди евро</i>		Внос	Износ	Общо външна търговия
Швеция		6302.7	6592.9	12895.6
Исландия		12.1	43.4	55.6
Норвегия		1676.8	1970.0	3646.8
Дания		1455.1	1374.5	2829.6
<i>Скандинавски страни общо</i>		9446.7	9980.8	19427.5
<i>Външна търговия</i>		62402.4	65580.2	127982.6
<i>Скандинавски дял (%)</i>		15.1	15.2	15.2

Исландия	2008	<i>източник: НСИ, Исландия</i>		
<i>Милиарди Исландски крони</i>		Внос	Износ	Общо външна търговия
Финландия		5.6	1.0	6.6
Швеция		46.3	3.9	50.2
Норвегия		57.6	20.3	78.0
Дания		37.7	14.6	52.3
<i>Скандинавски страни общо</i>		147.2	39.9	187.1
<i>Външна търговия</i>		514.7	466.9	981.6
<i>Скандинавски дял (%)</i>		28.6	8.5	19.1